ОТСУТСТВО ИДЕОЛОШКЕ ЧВРСТИНЕ

ИНТЕРВЈУ:

Милан Ст. ПРОТИЋ

ДИЛЕТАНТИ ИЛИ КОЦКАРИ

Господина Милана Ст. Протића не треба посебно представљати. Један је од млађих политичара десног центра, ванстраначка личност која својим агресивним медијским наступима привлачи велико интересовање јавности. За "Либерал" смо са господином Протићем разговарали о политичкој сцени Србије.

ЛИБЕРАЛ: Како објашњавате агресивне наступе власти у Србији у последње време: појачан притисак на медије, узурпирање основних права посланицима у Скупштини...

ПРОТИЋ: Распадом Титове Југославије уздрман је укупан идеолошки и политички поредак. Једним делом он се сачувао у Србији и било му је потребно неко време да се стабилизује и опорави своје основне полуге власти и због тога је једно време морао да попушта пред захтевима нових политичких снага. Оно што се дешавало последњих неколико година није било успостављање демократије у Србији ни афирмација опозиционог деловања, већ криза комунизма унутрашња и спољашња. Међутим, опозиција те неповољне околности по режим није искористила. У међувремену Милошевићев режим се стабилизовао и сада је сигуран у себе кренуо да реафирмише исте оне инструменте власти и исту ону идеологију на којој је од почетка био заснован. Дакле, све наше илузије како се у Србији стварно нешто променило и како ће Србија под притиском демократских снага, кренути у преображај, биле су илузија. Улога људи који стоје насупрот Милошевићевог режима постаје све мање значајна. Зато је сада дошао моменат да Милошевић ко ортодоксни комуниста крене у обрачун и елиминисање свих оних дисонантних тонова који су се у последњих неколико година чули у Србији.

Међутимј, постоји једна друга ствар, за коју мислим да је веома значајна, а које нисмо довољно свесни. То је чињеница да нама Србима као народу околности последњих педесет година не иду на руку. Пре свега зато што су западне силе моноо спремније да стану на страну и споразумеју се са својим и нашим идеолошким противницима, него са нама својим идеолошким истормишљеницима.

ЛИБЕРАЛ: Зашто је то тако?

ПРОТИЋ: Зато што запад од кад постоји гледа да тамо где живе мали народи своју политику формира на основу прагматичних интереса, а не на основу идеолошке блискости. Ми Срби смо у прошлости, поготово крајем прошлог века и почетком овога, покушали да на Балкану одиграмо много значајнију улогу него што су то велике силе хтеле да нам дозволе. Због таквог понашања постали смо елемент од неповерења великих сила.

Наше искуство није јединствено и други народи, да се ограничимо само на балканске, имали су слично искуство. Кад год су им амбиције превазилазиле улогу коју су им велике силе намениле, они су те своје претензије скупо плаћали. Узмите на пример наше пријатеље Грке. Иако су учествовали и то драматично, у Првом светском рату велике силе нису биле према њима благонаклоне. Након тог рата дошло је до сукоба између Грчке и Турске који је трајао до 1923. године када је, вољом великих сила и Турском војном снагом, Грчка била присиљена да исели целу Малу азију, преда Цариград Турској и помири се са својом ограниченом територијом на острвљу у источном медитерану. Поучени рђавим искуством, Грци су повукли паметне потезе. Помирени са тиме да у међународним оквирима не могу да остваре ону улогу за коју су мислили да им по способностима припада, окренули су се унутрашњем развитку и стабилизовању државе. Управо због тога Грчка данас на Балкану делује као најстабилнија држава. Она се опростила са огромном територијом, помирила се са вољом великих сила. На другој страни, са унутрашње тачке гледишта изградила је поредак заснован, на доста чврстој парламентарној демократији, (бар од пада пуковничког режима), и с друге стране, на чистом и јасном принципу националне државе без признања националних мањина, са грчким као јединим званичним језиком и са православљем као јединим званичним вером. И то је свет "прогутао". Ми Срби, на жалост, из сличног, можда и горег искуства, такве закључке нисмо извукли. Зато носимо један део кривице што су комунисти још увек на власти у Србији.

ЛИБЕРАЛ: Куда нас таква политика води?

ПРОТИЋ: Води нас истим путем којим смо ишли протеклих педесет година и, не мислим да ће се овде ишта драматично променити. Ако овај режим успешно спроведе аранжман који је направио са западом, вероватно ће добити одрешене руке да на територији која им остане организују власт по њиховој мери, титоистичкој. Што се тиче Срба преко Дрине, тешко је дати прогнозу о њиховој судбини, али зато ћу се усудити да кажем да када су у питању Срби из Крајине од њихове борбе за националну афирмацију, а поготово за државу, неће бити ништа. Они ће остати у оквиру Републике Хрватске, можда са неким специјалним статусом сличном какав су имале Аутономне покрајине у Титово време. Међутим, за узврат то исто ће добити и шиптари на Косову. Сасвим је јасно да се све враћа на принципе устава из 1974. Изгледа да је то решење које одговара свима осим Србима као народу. Одговара властима у Србији, несрбима из бивше Југославије и великим силама.

ЛИБЕРАЛ: Мислите да је Косово можда следеће жариште Балкана које ће се разматрати у светским оквирима?

ПРОТИЋ: Мислим да дотле неће доћи јер ће Милошевић учинити корак независно од међународних чинилаца. Не смемо заборавити да устав Србије из 1990. који је прављен по Милошевићевој мери, уствари шиптарима на Косову гарантује сва права која су имали и уставом из 1974. само је питање терминологије, али не и суштине. По уставу из 1990. они су још увек народност, а не национална мањина. Милошевић може да направи једноставан потез и да се позове на Устав Србије и на тај начин им и уставно, дакле правно, и фактички врати оно што су имали. Он им је заправо силом одузео права која они по његовом уставу имају. Не мислим да ће Милошевић то ускоро урадити, прво мора да припреми јавност за тај потез. Затварање границе на Дрини и одбацивање прекодринских Срба донекле га је уздрмало.

Међутим, пре потеза са Косовом, уследиће признавање Хрватске и то за пола године до годину дана кад овде јавност буде "прогутала" претходни и буде припремљена за следећи потез.

ЛИБЕРАЛ: Како оцењујете учествовање опозиционих странака у раду Скупштине.

ПРОТИЋ: Слажем се да оне учествовањем у раду скупштине, још на начин како Милошевић жели, дају легитимитет режиму. Међутим, сматрам да је то последица, а не узрок.

Активно учешће у политичком животу (деловање у парламенту, учествовање на изборима) последица је једне друге слабости опозиције- одсуства идеолошке чврстине. Опозиција је требала да створи један чврст политички програм из ког би проистекло и доследно деловање. Из недоследности идеја проистекло је и недоследно деловање, а не обрнуто. Опозиција је у све ово ушла дилетантски, дисидентски и аматерски мислећи да ће распадом монолитног комунизма у Совјетском Савезу и Источној Европи тај исти талас доћи и овде. Међутим, у Источној Европи комунизам је био уведен на тенковима Совјетског Савеза и до последњег момента њима одржаван. У свим Источним земљама борба против комунизма је била много више борба против доминације стране силе, него што је била идеолошки искристалисана. Код нас комунизам јесте дошао на Совјетским тенковима, али се није њима одржавао. Ти су тенкови дошли, довели га на власт и изашли напоље. Овде је комунизам могао да падне само под налетима идеолошке чврстине, дакле, једног чврстог, јасног, мнолитног, антикомунистичког покрета. Чим су се створиле политичке странке са оваквим и онаквим политичким програмима, јасно је било да опозиционари нису схватили с киме имају посла, шта хоће и куда треба да воде, наравно са малим изузетцима. Али и то је могло да се очекује јер су углавном пресудну реч у опозицији водили људи проистекли из комунизма који ни сами нису разјаснили политичке, националне, ни међународне појмове. Зато опозиција у Србији, укупно говорећи, више личи на скуп дисидената који су сада отишли свако на своју страну, него на озбиљног политичког противника режиму.

ЛИБЕРАЛ: Пред сваке изборе, еуфорично се најављивала сигурна победа опозиције. Да ли је опозиција заиста имала неку шансу или је то било самозаваравање?

ПРОТИЋ: Кад год сам могао из све снаге сам се борио против изласка на изборе и то је једна од мојих главних додирних тажака са Српском либералном странком. Мислим да смо глобално гледано били у праву. Да се није излазило на изборе боље би било. Снага опозиције остала би чвршћа. Овако, губило се време. Режим је видео да опозиција под притисцима прихвата услове који режиму одговарају.

Чини ми се да је на последњим изборима постојала једна мала шанса која се појавила због лоше рачунице режима. За мене је потпуно неспорно да ако је владајућа партија стигла до броја од 123 посланика, да је добро израчунала могла је да стигне и до 126. Дакле, негде се нешто десило да они не узму и тих неколико посланичких места колико им је недостајало да остваре апсолутну већину. По мом суду вероватно се у последњем тренутку, највероватније због спољашњег притиска, одустало од места предвиђених за Аркана. Тако да нису стигли да на упражњена места гурне своје људе. Да је опозиција на те изборе којим случајем изашла јединствена или бар добрим делом јединствена, режим би пао.

Примера ради, Демократска странка Србије је на те изборе изашла сама и добила је нешто преко двеста хиљада гласова и седам посланичких места. Поред ње лоше је прошла и Сељачка странка Србије која је освојила неких шездесет до седамдесет хиљада расутих гласова и није добила ни једно посланичко место. Са тих двеста седамдесет добијених гласова укључених у било коју коалицију СПС би изгубио на изборима. Када сам после избора направио ову малу анализу био сам љут на себе што овако нешто нисам предвидео. Пред изборе сам био сигуран да ће СПС убедљиво победити, али испоставило се да је због непредвидљивог заокрета постојала та мала шанса и да су ове две странке у своју политичкој незрелости омануле. Не кажем да су се друге паметно понашале. Прављене су коалиције без икаквог смисла. Српски покрет обнове је на силу хтео да одржи ДЕПОС, удруживао се са минорним странкама које му нису донеле ништа, ни хиљаду, две гласова. Увео их је у Скупштину да би се једна од њих окренула против њега, а друга водила своју политику за коју врло мали број гласача мисли да је паметна и исправна. Није било разлога да СПО, као један од највећих опозиционих странака у Србији за собом вуче те мале странке које на политичкој сцени незначе ништа.

ЛИБЕРАЛ: Какви су изгледи да опозиција под оваквим изборним условима победи на наредним изборима?

ПРОТИЋ: Искрено речено сумњам да ће избора уопште бити. Све ово до сада је било чисто замајавање. Пошто су се комунисти сада стабилизовали, у рукама држе основне полуге власти, полицију, новац, медије, њима избори нису ни потребни.

Прошло је време кад су могли да се издејствује неки повољнији услови за излазак на изборе. Режим више нема потребе да узмиче пред захтевима опозиције. Ако којим случајем избора буде, сигурно је да се неће преговарати о условима под којим се на њих излази. Узмимо, чак и могућност да режим промени изборни закон и то нагоре, да услови за опозицију буду још неповољнији, она ће и под таквим условима изаћи на изборе. Јер ако изађе Ђинђић, изаћиће и Вук Драшковић, ако иде Драшковић иде и Шешељ, а ако излазе сви они изаћиће и Коштуница и опет смо тамо где смо и били. Кључни моменат је био децембар 1992. Ако је овај режим икада могао да падне онда је то било тада. Наравно оно што сам говорио за избор 1993. била је само једна случајна прилика која се никада више неће поновити, али једина озбиљна прилика за победу опозиције била је на изборима 1992. У том моменту јавиле су се две кључне повољности за опозицију. Прво, веома лош међународни положај Милошевићевог режима, чак најгори од кад је на власти до данас. Друго, кулминација опозиционих снага. Стварање старог, великог ДЕПОС-а и одржавање Видовданског сабора који нас је увео у ту врућу јесен 1992. У то време у Србији су постојале само две стране ДЕПОС и они, такав однос снага видела је и Српска и међунатродна јавност. Ми ту шансу нисмо искористили добрим делом и због режимских кртица у самом ДЕПОС-у.

ЛИБЕРАЛ: Демократска опозиција никако да се договори и направи једну стабилну коалицију, али зато се у последње време стварају коалиоције других станачких групација. Најпре је основан ЈУЛ, а оснива се МОПОС, коалиције монархистичких странака.

ПРОТИЋ: Све те мале странке и на левици и на десници, али пре свега оне на левици, творевине су режима. Режим је све учинио да формира преко сто странака само да би замешао ситуацију и да обичном свету који незна шта су темељи парламентаризма, јер је педесет година живео у комунизму, изгледа као да на политичкој сцени делују разне странке. Међутим, ако једна коалиција странака има тридесет хиљада добијених гласова онда је она,

па свакако и странке у њој, у политичком смислу небитна чињеница. Све заједно те монархистичке странке, колико год да их је, не носе ни педесет хиљада гласова. Оне су неважне и зашто би неко о њима уопште разговарао, да је нормално време све би се оне угасиле. Што се тиче странака на левици, њих је режим формирао да би форсирао идеје комунизма, оне су идеолошка оштрица СПС-а. Реално гледано у Србији не постоји политичка лепеза. Социјалистичка партија Србије се хвали да је највећа странка у Европи, са највише чланова, а управо то потврђује да живимо у комунизму. Јер да су овде нормалне демократске околности бирачко тело би било равноправно подељена као што је то свуда у парламентаризму. Ми се овде боримо против комунизма и требало би да постоје само две стране комунисти и антикомунисти. Ко то не разуме штети идеји опозиционарства. То браћа преко Дрине нису схватила. Помагали су овај режим, претили су да ће доћи да га устоличе ако га ми којим случајем срушимо. Сад би да пригрле опозицију кад им је тај исти режим забо нож у леђа. Нико нема довољно храбрости да им каже да и они носе кривицу што је у Србији овај режим на власти и да су се они удружили с нама 1991. не би им се ово десило. Сад се прича у опозицији како су прекодрински Срби и њихово руководство отишли много даље у ослобађању од комунистичких предрасуда и идеолошких наслага него ми у Србији. Прелази се преко тога што је Миленко Реповица, бивши председник СК Босне и Херцеговине, лични саветник Караџића и сад ја зато што сам добар Србин не смем то да кажем. Не може се од једног поторног комунисте ништа добро очекивати. Демократска странка Србије оправдава сваки потез који се вуче на Палама, као да је то доказ оданости српском питању, а људи са Пала су повукли најгоре могуће потезе и тиме нашкодили народу кога представљају. Поред тога тамо постоји само једна странка. Зар ми који бранимо идеју парламентаризма треба да бранимо једнопартијски режим на Палама. Где је тамо опозиција?! Каква је то демократија кад постоји само СДС. И због тога што сам ја то јавно рекао неко ће ме прогласити лошим Србином.

ЛИБЕРАЛ: Ви сте 1992. године написали текст "Стубови српства" који је први пут објављен у Књижевним новинама, а потом прештампан у многим другим гласилима. У том тексту наводите четири стуба српства: православље, круна, државност и отпор комунизму. У каквом су они данас стању?

ПРОТИЋ: Ти су стубови на жалост добрим делом срушени, а ако нису срушени онда су климави. За педесет година комунизма три историјска стуба: круна, православље, државност, поткопани су и зато је антикомунизам четврти стуб, јер је комунизам чинио све да се ова три историјска стуба униште. Сматрао сам да је моја дужност да укажем шта је то што сматрам стубовима српства. То не значи да сви са мојим мишљењем по сваку цену треба да се сложе. Трудио сам се да објасним и докажем зашто баш на та четири стуба почива наша национална идеологија и да потсетим на оно што су наши дедови уградили у националну свест, а ми је заборавили или је силом из нас истерана. Српство није празан простор, то је скуп појмова, скуп вредности и достигнућа. Дакле, не било каква држава, него демократска парламентарна држава, јер то је оно што су наши стари изграђивали корак по корак. Не било каква вера и црква, него наша Српска православна црква заснована на хришћанским и светосавским темељима на којима је она опстала свих ових осамсто година. На то сам хтео да подсетим.

ЛИБЕРАЛ: Да ли Црква данас може да преузме улогу објединитеља српског народа и заступника српских националних интереса?

ПРОТИЋ: Наравно да не може. То и није њена улога. Црква се појављује као општенационални заштитник само онда када све остале националне институције посрну. То је претерана улога за цркву. Она је ту улогу одиграла под Турцима, али у модерно доба то не може. Она треба да има духовну улогу, да буде морални учитељ нашег народа, а не да се бави тумачењем нацинаних интереса. Ако од Цркве тражимо да организује школе, да тумачи српско питање, да се бави заштитом Срба тамо где су угрожени, да дели хуманитарну помоћ - чинимо јој медвеђу услугу. Терамо је да ради оно што није њен задатак. С друге стране не дозвољавамо јој да се бави оним што је њена дужност. И поред свега она је још увек обесправљена није јој враћена имовина и статус. Цркви прво треба вратити имовину, да би могла да је стави на располагање народу. Нека оснива богословије, учи децу хришћанској исправности, то је улога цркве. Тако се деца више неће васпитавати на темељима које је оставио комунизам.

Што се тиче идеје монархије, она сама по себи не значи довољно поготово не у данашње време. С једне стране прошло је много година и у народу је осећај за монархију посустао. Данашње генерације о томе врло мало знају. И сам појам круне и династије није им сасвим јасан. Дакле, монархија би у данашње време морала да буде поново представљена Србима. То јесте стара идеја и стара институција, али је за данашње Србе нова, нарочито за млађе генерације. Монархија је могла да вреди само као круна укупне трансформације српске државе, српског народа. Она треба да буде кров под којим ће бити укупан национални, економски и политички преображај Србије. Пошто монархија није представљена у том смислу она је остала да виси у ваздуху. Док је била модерна она је функционисала, имала своје место, али у моменту када се то потрошило више није имало шта да је носи. У томе смо погрешили сви по мало. И ми који смо више или мање учествовали у реафирмацији идеје монархије па и сам престолонаследник јер није имао ко да та посаветује или поучи у ком правцу треба да се развија и шири та идеја.

ЛИБЕРАЛ: Зар то није пре свега улога Крунског савета?

ПРОТИЋ: Крунски савет би, како му само име каже, требало да буде саветодавно тело престолонаследника Александра. У којој мери је он ту своју улогу играо и игра данас, мени није довољно познато. Оно што знам је да се чланови Крунског савета дају изјаве независно од свог уваженог места у том саветодавном телу круне. У којој мери је и то тело прошарано људима који нису одани монархији то ће се вероватно једног дана сазнати, али као и све друго тако је избрукана и идеја монархије. Комунисти су учинили све да се наше велике идеје избрукају: идеја национализма тј. српства, православља, па ни идеја монархије није могла да остане имуна на све провокације. У Србији нема више ничега зашта би сте могли да кажете да је остало чисто и непокварено. Од Скупштине су направили циркус, па како сада негде у Србији да тумачите идеју парламентаризма када обичан свет гледа на телевизији ту Скупштину и види шта се тамо ради. Народ не може да замисли да може да постоји нека другачија, боља, озбиљнија скупштина.

ЛИБЕРАЛ: Може ли се рећи да је и сама опозиција крива за такво стање у Србији?

ПРОТИЋ: Мене мучи питање да ли би можда било боље да се опозиција није ни појавила и да ништа нисмо ни покушавали. Чини ми се да би бар обичном свету било јасно ко је одговоран за све оно што му се дешава, а с друге стране, било би јасно у каквом режиму живимо. Тиме што смо ушли у политички живот, а поготово што смо прихватили да учествујемо у а ктивном деловању, онако како то прописује режим, ми смо уствари помогли да свет помисли како се овде живи у парламентарној демократији. Опозиција носи одговорност и за конкретно стање и за конкретне потезе, јер тиме што је постала опозиција она је на себе узела велику одговорност. Људи који су прихватили да буду активни опозиционари, својевољно су на себе преузели огромну одговорност да бране одређена начела. Неодговорно понашање, мењање странака, мењање програма, данас једно тумачење, сутра друго, све то је наудило антикомунистичкој идеји у Србији и сви ми укључујући и мене носимо један део те одговорности.

РАЗГОВОР ВОДИЛА: Марија Петричевић